

קבצי הערות התמימים ואנ"ש ללקו"ש חלק ט"ז שיחה ג' לפרשת משפטים

קובץ הערות התמימים ואנ"ש ירושלים העתיקה גליון ב (תשל"ו)

ה. בלקו"ש משפטים ש.ז. סעיף ג: ...פאדערט זיך א הסברה: אמת טאקע אז דער גנב קומט אפ א "חלק" פון זיין עונש דערמיט וואס "נתבזה בו", ווי קען דאס אבער פארבייטן דעם סכום פון תשלומי כסף וואס דער גנב דארף באקומען - וואס האט דער גנב דערפון וואס דער גנב איז "נתבזה בו"?

ובהערה 11: כי אף שדו"ה הוא קנס מ"מ, לאחרי שמחייבים הגנב מטעם קנס, אמרה תורה שהקנס שייך להגנב דוקא. וראה לקו"ש ח"ז ע' 13 הערה 19.
וצריך להבין:

א) מכיון שרק "לאחרי שמחייבים הגנב מטעם קנס" אומרים "שהקנס שייך להגנב דוקא", הרי מוכן שבעצם מחמת מעשה הגניבה אינו מתחייב כ"א להחזיר את הקרן, וכפל ודו"ה אינו חייב בכלל, לא להגנב ולא לצדקה וכיו"ב; ומה שמתחייב בזה, הוא לא מחמת שהזיק להגנב, כ"א מחמת שעשה עבירה כלפי שמים וצריך לכפרה עלי', היינו שזהו ענין שבינו לבין הקב"ה, ואין הממון שייך כלל להגנב (ולכן: עד העמדה בדין אין הקנס שייך להגנב כלל - ראה כתובות מא, ב ואילך. ירוש' כתובות פ"ד סה"א. פיה"מ להרמב"ם שביעית פ"י מ"ב. חוד"ה וכן - מכוח ה, א. גליון הש"ס שם. ועוד. ואכמ"ל; מודה בקנס פטור - עיין ציון ירושלים לירוש' כתובות פ"ג ה"י); ומה שהתורה אמרה שיתן את הקנס להגנב (וכיו"ב) הרי"ז משום שמכיון שבכל אופן הרי הוא צריך ליתן את הממון למישהו (כי בלא"ה הוי ממון שאין לו תובעין, כמבואר באחרונים. וראה ב"ק לח, ב), יתנהו לו, מכיון שהוא סבל מזה כו' (כמבואר לכאו' ג"כ בלקו"ש ח"ז שמביא בהערה). ועפ"ז הרי דברי ריב"ז מוסברים היטב, כי כשהגנב אינו מתחייב בחמשה - הרי פשוט שאין מה (ואין שום סיבה) ליחן ה' להגנב. וא"כ מאי מקשה? ואע"פ שכתב בהערה 36 בסופה שהמבואר בלקו"ש

ח"ז שם הוא באופן אחר מהמבואר כאן - אבל הרי בהקושיא עדיין לא קאי בזה, וכדמוכח

גם מל' ההערה עצמה: לאחרי שמחייבים הגנב מטעם קנס וכו'.

(ב) סעיף י"ג ... דארף דער גנב צאלן פאר מניעת הריוח וכו'. ובהערה 36; ידוע השקו"ט
אם מניעת הריוח הוי הפסד, אבל ע"ד הפשט גם מניעת הריוח הו"ע של הפסד אף שאינו
דומה להפסד ממש - ראה בארוכה בלקו"ש ח"ט ע' 135.

ולכאור' הרי שם מבואר להיפך, שע"ד הפשט אין מניעת הריוח - הפסד, שכתב שם ז"ל:

ווארום אין שכל פון א בן חמש (למקרא) איז אפגילייגט אז מניעת הריוח איז נישט גלייך צו

הפסד כו', ובסעיף ד' שם: .. ווארום ט סוף סוף איז עס דאך א קלארע זאך און אויך א

קינד פילט עס בא זיך אז אויך מניעת הריוח פארנעמט אן ארט ביים מענטשן, היינו שיש בזה קצת

הרגש של הפסד, עיי"ש. וא"כ איך יתאים עם המבואר כאן, ובפרט שהם סברות הפוכות?

יהודה לייב איידלקאפף

ישיבת תורת אמת בביהכנ"ס צ"צ

ירושלים העתיקה ח"ו, בין החומות.

קובץ הנ"ל גליון ד

(ב) בגליון הנ"ל אות ב' הקשה הת' י.ל.א. בלקו"ש משפטים תשל"ו הערה 36:
"ידוע השקו"ט אם מניעת הריוח הוי הפסד... אבל ע"ד הפשט גם מניעת הריוח הו"ע
של הפסד - אף שאינה דומה להפסד ממש - ראה בארוכה בלקו"ש ח"ט ע' 135.. "עכ"ל.

והקשה הנ"ל "ולכאור' הרי שם מבואר להיפך, שע"ד הפשט אין מניעת הריוח הפסד
שכ' שם וז"ל: ווארום אינעם שכל פון א"בן חמש למקרא" איז אפגעלייגט אז מניעת
הריוח איז נישט גלייך צו הפסד וכו', ובס"ד שם: .. ווארום סוף סוף איז עס דאך
א קלארע זאך און אויך א קינד פילט עס בא זיך אז אויך מניעת הריוח פארנעמט
אן ארט ביים מענטשן" [עכ"ל השיחה], היינו שיש בזה קצת הרגש של הפסד, עיי"ש.
וא"כ איך מתאים עם המבואר כאן, ובפרט שהם סברות הפוכות? "עכ"ל.

ולק"מ, דבאמת מה שמבואר כאן מבואר שם, דבלקו"ש ח"ט מבאר: "ווייל לויטן
דרך ההלכה ווערט אויך מניעת הריוח אנגענומען ווי חסרון כיס... אבער אין פרש"י
(דרך הפשט)... מניעת הריוח איז נישט גלייך צו הפסד" - ולא כותב שאינה הפסד, אלא
[זכמו שכ' בהערה דמשפטים] "שאינה דומה להפסד ממש", - וכמו שמדגיש בפרט בס"ד
שה"בן חמש למקרא" רואה סוף סוף דהוי כן הפסד. וז"פ הכוונה (*).

הרב יואל דן ליווי

נחלת הר חב"ד.

(* כן כתב אלינו גם הרב ישכר דוד קלוזנר

מנחלת הר חב"ד. המערכת

ב. בלקו"ש חט"ז שיחה ג' לפ' משפטים סט"ו (ע'
265) וז"ל:

"אויף דעם וואס א גנב "כביכול עשה עין של
מטה כאילו אינה רואה וכו' ", ברענגט ריב"ז דריי
פסוקים: "הוי המעמיקים מה" לסתיר עצה והי' במחשך
מעשיהם גו' (ישעי' כט, מו) וכתיב (תהלים צד, ז)
ויאמרו לא יראה י-ה ולא יבין אלקי יעקב וכתיב
(יחזקאל ט, ט) כי אמרו עזב ה' את הארץ ואין ה'
רואה". עכ"ל.

ובהערה 47 מציין: "וראה גם יחזקאל ח, יב".

ואח"כ מבאר את הצורך בשלשה פסוקים אלו,
שהוא בכדי להראות את סדר הירידה של גנב, עיי"ש.
ובהערה 48: "ולהעיר גם מהסדר ביחזקאל ח, יב:
עשים בחשך גו' אין ה' רואה גו' עזב ה' את הארץ".
ע"כ.

ולכאורה צלה"ב: מדוע ריב"ז (בגמ') מציין
לפסוק ט' בפרק ט' ביחזקאל, ולא לפסוק המובא בפרק
ח', ובפרט שהפסוק בפרק ח' מדגיש יותר את סדר
ירידת הגנב, כמבואר בהערה 48 הנ"ל?

24.08.2018

ונ"ל בפשטות, שהחילוק תלוי בנוגע למה מובא
הפסוק ד"אמרו עזב ה' את הארץ". ז.א. בפרק ט'
המילים ד"אמרו עזב ה' את הארץ" באים בהמשך למש"כ
"ויאמר אלי עוץ בית ישראל ויהודה גדול במאד מאד
ותמלא הארץ דמים והעיר מלאה מטה כי אמרו עזב ה'
את הארץ ואיך ה' רואה". ומפרש"י: "מלאה מטה. דין
מעוקל". והמצודת ציון פי': "מטה. מלשון הטיה".
והרד"ק פירש: "והעיר מלאה מטה. וגם העיר הזאת
ירושלים שהיתה מלאה משפט עתה היא מלאה משפט מטה
ומעוקל והוא החמס . . .".

ז.א. דבפסוק זה (בפרק ט') מודגש שענין החמס
(גניבה) באה כתוצאה מזה שאומרים עזב ה' את הארץ
וגו', משא"כ בפרק ח'.

מיכאל לוזניק

ישיבה גדולה - נוא הייווען

יסוד חיוב תשלומי כפל בגנב

22/08/2018

הת' ^{אוצר החכמה} יצאור זלמן שי' אהרן
תלמיד בישיבה

א

במס' ב"ק ריש פרק מרובה דף ס"ב ע"ב, לומדת הגמ' דקרקעות שטרות ועבדים אמעטו מכפל, "דת"ר על כל דבר פשע – כלל, על שור על חמור על שה על שלמה – פרט, על כל אבידה – חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון. יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאע"פ שמטלטלין אין גופן ממון . . ."

ובתוד"ה "יצאו שטרות" הקשה וז"ל "וא"ת ל"ל קרא למעט מכפל, והא אפי' אבדו בידיים לא משלם קרן למאן דלא דאין דינא דגרמיה, ואפי' מאן דדאין לא הווי אלא מדרבנן כדפרישית בסוף [הפרה]". כלומר דמכיון דאינו חייב על הקרן כשקרע את השטר, א"כ אי"מ מדוע שיתחייב בכפל כשהשטר בעין (וראה ג"כ ברכת שמואל בביאור הקושיא), ותי' "י"ל כיון דאי איתיה לשטר בעין חייב להחזיר (משלם), סלקא דעתך דכשמחזיר משלם הכפל

עמו", כלומר דהיות ובפועל, כשהשטר בעין יש עליו דין תשלומין, הו"א דחייב נמי כפל, קמ"ל בגמ' דפטור, והיינו מהלימוד (מיעוט) דכלל ופרט.

אוצר החכמה

ב

וצלה"ב, דמכיון דשטרות הרי "אין גופן ממון", ("אלא גורמין לגבות ממון" – רש"י). וכן גם הדין בפועל אם אדם קרע שטר אינו חייב (מדאורייתא – לר"מ) מצד דינא דגרמי (דלדעת ר"י פטור לגרמי). א"כ מדוע כשמחזיר את השטר (הו"א ד) מתחייב לשלם כפל – דהיינו נוסף על השטר, גם את הסכום הכתוב בשטר, והרי השטר אין גופו ממון, וכשגנב שטר אין מתחייב על הסכום הכתוב בו, אלא על החזרת גוף השטר גרידא (ומטעם דשטר זה הרי"ז רכושו של בעה"ב, ולא משום הסכום הכתוב בשטר), וא"כ לכל היותר הו"ל לשלם ב' שטרות (אם תתכן מציאות כזו דלכאורה יש שווי לשטר וכמו "פשיטי דספראי" וכיו"ב), אך לא כפול מהכתוב בשטר דע"ז אינו מתחייב.

בסגנון אחר, דהיות וחיוב הכפל הרי"ז כפליים מהקרן, א"כ בנדו"ד, השטר כלעצמו (גוף השטר) נחשב קרן, ולא הסכום הרשום בו (וכנ"ל, דאם קרע את השטר – פטור) וא"כ מדוע משלם כפליים מהסכום הרשום בשטר.

ודוחק לומר דכוונת תוס' שאכן משלם ב' שטרות, דא"כ הו"ל לכתוב זאת בפ"י (דאי"ז פשוט כ"כ). ועוד דבמאירי שלל פ"י זה (דכפל היינו ב' שטרות) דכותב מפורש דהכפל היינו הסכום שרשום בשטר. דהקשה וז"ל "וא"ת בשטרות מיהא מה תועלת בתשלומי כפל והאיך שייך לומר בהן כפל" ותי' "אפשר בנתינת סך מעות כמה שמחזיק השטר" עכ"ל.

[לכאורה ניתן להקשות דאם גוף השטר חשוב כקרן, ולא הסכום הרשום בו, א"כ מדוע כשקרע שטר פטור (מדינא דגרמי), שיתחייב מיהא על גוף השטר, וי"ל דבאמת אה"נ, דמה שנאמר שפטור, הרי"ז מהסכום הרשום בשטר, אך על גוף השטר. (לצור עפ"י צלוחיתו, לכתוב שטר חדש, וכיו"ב) באמת יתחייב.

ואולי י"ל (בדרך אפשר) דאפי' אם נאמר דפטור גם על גוף השטר הרי"ז משום שעיקר דעתו של הבעלים הרי"ז על הסכום הכתוב בשטר, ולא סמכא דעתיה על השטר עצמו, וע"ד ביאור הגרי"ז גבי שחת, ואכ"מ].

ג

והנה בברכת שמואל, כתב בשם "מורי ורבי זיע"א" (ר' חיים מבריסק), "דשטר כשהוא בעין חשוב ממון ושייך בו גניבה דהא הוא בר מכירה והקדש . . .", דמכך משמע שלשטר עצמו יש שווי כיון. ולפי"ז ניתן לבאר לכאורה את דברי התוס', דכיון שכשהשטר בעין הרי גופו ממון (דאפשר למכור וכיו"ב), משו"כ "כשמשלם מחזיר הכפל עמו כו' ככתוב בתוס'.

אך קצת קשה לומר כך:

(א) משום דבפשטות מחיר השטר הנמכר שווה פחות מהסכום הרשום בשטר, וא"כ אי"מ מדוע משלם כפול מהרשום בשטר.

[ולכאורה מוכרחים לומר כך, דכיצד אומר ר"ח "דשטר כשהוא בעין חשוב ממון", והרי מפורש בגמ' דשטרות "אין גופן ממון", אלא ע"כ צ"ל דמה דאפשר למכור את השטר (דלכך חשוב ממון כדברי ר"ח), אי"ז באותו הסכום הרשום בשטר, אלא שוויו במכירה הוא פחות ומשו"כ לא חשיב גופו ממון (כבשאר מטלטלין)].

(ב) בעצם הסברא, דאע"פ שאפשר למכור את השטר, הרי עדיין אי"ז נותן שווי ממוני לגוף השטר (כבמטלטלין), אלא מה שקרה הוא שהעברתי את החוב מאחד לשני, דבמקום שיהיה חייב לראובן יתחייב לשמעון, ותו לא, דע"י המכירה אי"ז נותן שווי ממוני לשטר, דהשטר נשאר "גורם לגבות ממון" בכל מצב דעדיין אין חשוב ממון. ויותר מכך דהרי החוב קיים גם בלי השטר, וא"כ כשמכר את השטר אי"ז נחשב מכירת שטר אלא מכירת החוב והשטר ניתן לקונה בתור ראייה שהחוב עבר אליו, וא"כ אין השטר חשוב ממון.

ובאמת בר"ח על הש"ס (דס"ב ע"ב) כתב מפורש דשווי השטר הרי"ז רק היזק הראי' שיש בשטר וז"ל "ובאמת הא דבעינן לחייב על גניבת שטר, הוא רק שיווי השטר ולא על כל החוב", עיי"ש. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא, מפני מה כשמחזיר השטר הו"א דישלם הכפל עמו דהיינו כפול מהכתוב בשטר (ולא כפליים משווי השטר עצמו).

ד

ואולי אפשר לבאר זאת עפ"י ביאור כ"ק אדמו"ר בלקו"ש חט"ז שיחה ג' דפר' משפטים (ע' 258 והלאה): דבב"ק דף ע"ט ע"ב איתא "שאלו תלמידיו את רבי יוחנן בן זכאי, מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מבגזלן, אמר להם, זה השווה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השווה כבוד עבד לכבוד קונו, כביכול עשה עין של מטה כאילו אינה רואה, ואוזן של מטה כאילו אינה שומעת שנאמר כו' (ומביא על-כך ג' פסוקים), א"ר מאיר משל משלו משום ר"ג, למה הדבר דומה, לב' בנ"א שהיו בעיר ועשו משתה, אחד זימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך, ואחד לא זימן את העיר ולא זימן את בני המלך, איזה מהן עונשו מרובה, הווי אומר זה שזימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך".

החילוק בין המשל דר"מ וההסבר דריב"ז מובן בפשטות, בדברי ריב"ז מודגש החסרון אצל הגנב במורא כלפי הקב"ה דזה פחות ממוראו כלפי בנ"א, ומשו"כ העוולה אצל הגנב, (כסיום דברי ריב"ז) "כביכול עשה עין של מטה כאי' אינה רואה כו'".

משא"כ לפי דברי ר"מ ההדגשה בזה שהגנב (ע"י פעולתו בסתר) מראה כבוד גדול יותר לנגנב לעומת כביכול הקב"ה וכדוגמת המשל שעולתו היא "שזימן את בני העיר בו בזמן שלא זימן את בני המלך".

ולפי"ז מסביר כ"ק אדמו"ר (באות ו') גם את טעם החילוק בין גנב לנגנב בשייכות לחיוב עיקר הקנס בד' וה', דזוהי מחלוקת נוספת בין ר"מ וריב"ז גבי חיוב הקנס דארבעה וחמשה (ועיין בשיחה שם ליתר ביאור).

המורם מהנ"ל א. דישנם ב' אפשרויות באופן ההסתכלות בתשלומין דהגנב לנגנב, על מי ההדגשה יותר על הגנב או על הנגנב, ב. ומזה נובע ג"כ חילוק בדין התשלום (בעיקר חיוב הקנס).

ה

והנה בשיחה הנ"ל הרבי מתייחס רק לחילוק שבין הגנב לנגנב בנוגע לקנס דד' וה', אך י"ל דחילוק זה קיים ג"כ בתשלומי כפל דהרי החומרא דבגנב יותר מבגזלן היא גם בתשלומי כפל (וכמובא ג"כ בשיחה הנ"ל) וכמ"ש רש"י בסוגיא הנ"ל דהחומרא היא "משלם כפל, ארבעה וחמשה". וא"כ כשהרבי מסביר מחלוקת זו באופן ההסתכלות על הקנס, אם על הגנב או על הנגנב, י"ל דחילוק זה קיים ג"כ גבי תשלומי כפל.

ועפי"ז אוי"ל יצא חילוק גם בנדו"ד מהו יסוד חיוב הגנב לנגנב כפל, (נוסף על החומרא הכללית שבגנב, כנ"ל). דאם מסתכלים מצד הגנב, (דעת ריב"ז) י"ל דחיובו הרי"ז כעונש על כך ש"לא השווה כבוד עבד לכבוד קונו". אך אם נאמר שמסתכלים מצד הנגנב (דעת ר"מ), יש מקום לומר דמסתכלים (גם) על העוולה הנגרמת לנגנב וכו' ומשו"כ הגנב חייב לו כפל.

והנפק"מ בין ב' האופנים י"ל בפשטות, במקרה והגנב שלח את הכפל ע"י שליח וכיו"ב. ואבד הכפל, דאי"ז הגיע לידי הנגנב, דאם מסתכלים מצד העונש של הגנב, א"כ פטור דהרי שילם. אך אם מסתכלים מצד עוולת הנגנב, א"כ היות ולא הגיע לידו יש מקום לחייב את הגנב לשלם שוב.

והנה מצינו ג"כ מעין חקירה זו בלקו"ש חכ"ד ראה שיחה ב' (עמ' 87) גבי מצוות הענקה בעבד עברי שבמצוות הענקה יש ב' חלקים, א. נתינת האדון. ב. קבלת העבד. דמה שהאדון צריך לתת הרי"ז קשור עם העבדות שהרי"ז כהכרת טובה לעבד עבור עבודתו, משא"כ התועלת שהעבד מקבל מהענקה זו הרי"ז פרט וחלק מהשחרור. דשלימות השחרור הרי"ז שהוא מקבל ג"כ מתנה מיוחדת דזהו היפך העבדות, מצב דחירות רוחב יד וכו', (וראה בכ"ז לקו"ש חי"ט עמ' 154) ^{הח"א 22/08/2018} הרי מצינו ג"כ דיש ב' אופני הסתכלות מצד הנותן או מצד המקבל.

ועד"ז ג"כ, ישנה חקירה זו בלקו"ש חי"ז שיחה ג' לפר' אמור גבי מתנות-עניים.

ועד"ז י"ל בנדו"ד – בתשלומי כפל, אפשר להסתכל בב' אופנים, א' על הגנב, ב' על הנגנב.

ויתרה מזו מצינו בלקו"ש חכ"א שיחה ב' דפר' שמות (עמ' 12), גבי הבטחתו של הקב"ה לבנ"י "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", דיש לבאר זאת בב' אופנים, א. דזה שמצרים הוצרכו לתת את רכושם לבנ"י הרי"ז היה בעיקר בתור עונש למצרים, וכמפורש בפסוק "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנוכי", ומפני שבנ"י נשתעבדו במצרים העונש נקבע בצורה כזו שהרכוש יגיע לבנ"י. ב. שהרכוש גדול נרבע מלכתחילה בתור שכר עבור "ועבדום וענו אותם" וביחד עם שכר העבודה הגיע העונש למצריים. והרבי מביא לכך ג"כ נפק"מ בהמשך השיחה.

ועד"ז ממש י"ל בנדו"ד (כנ"ל) דהאם תשלום הכפל הוי כעונש לגנב או כשכר לנגנב על העוולה שנגרמה לו.

ואם כנים הדברים, יובן היטב תי' התוס', דהנה מאן דדאין דינא דגרמי הרי"ז ר"מ ומאן דלא דאין הרי"ז ר"י, וי"ל דבהחילוק בין גנב לגזלן סובר ר"י כר"מ (ולא כריב"ז) דחייב הגנב בכפל הרי"ז משום עוולת הנגנב, ומכיוון דחייב הגנב בכפל הרי"ז מצד העוולה שנעשית לנגנב, א"כ גם התשלומין של הכפל צריכים להיות כפי הערך של החפץ לנגנב (דהרי"ז כפי ערך העוולה), ומשו"כ היות וכלפי הנגנב השטר שווה ככתוב בשטר (ולא גוף השטר כשלעצמו), משו"כ כשמחזיר הגנב כפל (דהרי התחייב בקרן) מתחייב ג"כ בשטר (ולא ב' שטרות וכיו"ב).

ומ"מ כדי שהגנב יתחייב בכפל הרי"ז רק אם לפני"ז מתחייב בקרן (דכך אז יש עליו דין גנב), ומשו"כ אם קרע השטר אינו מתחייב בכפל (אע"פ שנגרמה עוולה לנגנב) כיון שאין נקרא גנב אלא מזיק, ופטור מדינא דגרמי, ורק מתי שמתחייב בקרן, (ובנדו"ד כשמחזיר השטר) מתחייב בכפל.

[אך מובן בפשטות, דיסוד הנ"ל (דתשלומי כפל הרי"ז כפי העוולה הנגרמת לנגנב), אינו בכל דבר שהוא שווה ערך כלפי הנגנב (גם בדברים שאינם שווים כך כלפי כולם), אלא רק בחפץ, שכמותו שווה אצל כולם מחיר זה. וכגון בשטר, דכל מי שיש לו שטר הרי"ז שווה כמחיר הנקוב בשטר. משא"כ בדבר שהוא שווה ערך רק כלפי הנגנב, מובן שאין הוא משלם כמה שחפץ זה שווה כלפי הנגנב, אלא כפי שחפץ זה שווה בעלמא].

”בני מחוזא” עסוקין או מפנקי ?

אצור התקופה

הת' שמואל חיים שארף
תלמיד במתיבתא

במס' גיטין דף ר' ע"א ד"ה דניידי כותב רש"י וז"ל, "אינן משתהין בבתיהן שטרודין בסחורה ואין מכירין חתימות שביניהם" עכ"ל, ששם מדבר בבני מחוזא.

והנה בב"מ דף ע"ז ע"א מפרש רש"י בד"ה "אכלושי דמחוזא" וז"ל, "במחוזא... היו בני אדם הרגילים לשאת משאות תמיד וכשיושבין בטלים קשה להן", עכ"ל רש"י. מכל זה יוצא שבני מחוזא היו בני מלאכה והם תמיד עסקו בסחורה ומלאכה.

אמנם במס' שבת דף י"ב ע"א מפרש רש"י בד"ה "בני מחוזא" וז"ל, "מפנקי ולא עבדי מלאכה ובגדיהן רחבים כשל אישה...". וכן במס' שבת דף ק"ט ע"א מפרש רש"י ד"ה בני מחוזא דמפנקי וז"ל, "מעונגין הם וכל דבר שהוא חזק קצת קשה לבשרן וצומתה",

לכאורה יוצא מזה שבני מחוזא היו מפנקי (פי' עצלנים) ומעונגין, הפוך ממה שהבאנו מרש"י לעיל, שבני מחוזא הם אנשים עסוקין ורגילים לעבוד.

ואפשר לומר הביאור בזה בהקדם, שלכאורה יש לדייק ברש"י בב"מ שם שלשון רש"י הוא "היו בני אדם" דהיינו שרק אותם בני אדם שהיו נושאים משאות, להם הי' קשה לא לעבוד ולשבת בטל.

ועוד אפשר לומר שלפי שלא היו רוב בני העיר בני מלאכה, אלא מעונגין ולא עבדו, לכן מיעוט האנשים שכן עבדו היו צריכים לעבוד קשה מאוד, מכיון שרוב העיר לא עבדו. ולכן מצד הרגילות שלהם בעבודה היה קשה להם לישיב ובטל.

ולהוסיף ביאור בענין זה שלבני מחוזא הי' קשה ליישב ובטל מבואר בלקו"ש ח' כ"ה (ע' 324) בביאור ענין השמיטה שהוא שינוי הרגילות מן הקצה אל הקצה. שאחר שש שנים של עבודה הנה כשבא שנה השביעית מיד שבת שבתון – שביתה מעבודה. שזה ענין קשה מאוד. ובהערה שם מביא ראי' על זה, מאכלושי "דמחוזא" (סוגיינו). שלהם הי' קשה לישיב ובטל. ומציין שם בהערה בהמשך תער"ב (ע' א'מא) וז"ל שם, "...וכן לכל אדם שיש לו תענוג במלאכתו. וכמארז"ל בב"מ דף ע"ז ע"א אוכלשי "דמחוזא" הרי שגם בעבודה קשה יש בזה

תענוג, וזה שמוסיף לו כח וחיות וכו'. "עכ"ל. שמזה מוכן שמצד הרגילות של הבני מחוזא בעבודה, הי' קשה להם לא לעבוד ואדרבא העבודה מוסיף חיות להם.

ויש לקשר ענין זה עם מה שכתוב בלקו"ש חלק ט"ז ע' 264 ואילך, בדיוק לשון רש"י (פ' משפטים כ"א ל"ז), בענין הקנס של ד' וה', ומביא רש"י דעת ר"מ (מדוע מחמיר בקנס של שור לשלם חמישה), וז"ל, "בא וראה כמה גדול כחה של מלאכה, שור שבטלו ממלאכתו משלם ה', שה לא ביטלו ממלאכתו ד'", ומדייק שם בהשיחה למה מביא רש"י ההקדמה "בא וראה כמה כחה של מלאכה", הרי זה דבר פשוט ביותר?

ומבאר שם שבא רש"י לומר לנו חידוש גדול, שקנס של ד' הוא רק על הקרן, זה שביטלו ממלאכתו והי' מניעת הריות. אבל החידוש של חמשה הוא שלפי שביטלו ממלאכתו צריך ליתן עוד פעם א', התשלומין של כל השור, לפי שמלאכה הוא דבר גדול והכריחי מאוד.

שלפי"ז יכולים להבין מה שמבואר ברש"י בב"מ דלעיל, שכשהבני מחוזא שרגילים בעבודה, יושבים בטלים קשה להם, לפי שמלאכה הוא דבר גדול והכריחי ביותר, כמבואר בשיחה הנ"ל.

ולהעיר מלקו"ש ח' כ"ה ויצא (א') ששם מבאר דברי הרמב"ם הלכות שכירות, (פ' י"ג ה' י"ז) בדין עבודת פועל שחייב לעבוד בכל כחו ולומדים זה מיעקב אבינו שהרי יעקב אמר, "כי בכל כחי עבדתי את אביכם", (שזהו ע"ד עכ"פ מה שמבואר בסוגיא שלנו, שבני מחוזא רוצים להיות עוסק בסחורה ולעבוד בכל כחן!). וממשיך לבאר בהשיחה שם, ענין זה של עבודת פועל שצ"ל בכל כחן בהוראה בעבודת ה'. שהטעם ע"ז שלומדים הדין שפועל צריך לעבוד בכל כחו מיעקב דוקא הוא, לפי שיעקב עבד עבודתו בכל כחו, לא רק תוך הד' אמות של תורה, אלא גם בחרן (- חרון אף של מקום) עבד בכל כחו.

ומבאר שם הענין בעבודת האדם, וזלה"ק, "און אויף וואס איז דער לימוד פון יעקב'ן, אז אט די מלאכה דארף געטאן ווערן בכל כחו... א איד קען טראכטן בשעת מ'איז נאך אין די ד' אמות של תורה ותפלה דעמאלט איז זיין עבודה פארבונדן מיט זיין כח השכל לערנען תורה מיט הבנה והשגה... מתוך אהבה ויראה... בשעת אבער מיר גייט ארויס אין חוצה... צו מאכען די וועלט א דירה לו ית'... פאדערט זיך בעיקר טאן מיט כח העשי' שלו... קבלת עול שכנפש... אויף דעם איז די הוראה אז אין דער עבודה אויף מאכען א דירה לו ית'... חייב לעבוד בכל כחו... כחת פנימיים שלו... כח השכל, מדות... קען מען אבער מיננען אז דאס איז אן ענין פון "הידור מצוה"... אויף דעם האט מען די

הוראה אז דאס איז א חיוב גמור... " שלכאורה י"ל בדא"פ שזהו
ההוראה שמבואר בסוגייתנו בענין בני מחוזא.

דף ה, ב

- פ -

בהתוועדות דפורים קטן ש.ז. [- תשמ"ו] הביא כ"ק אד"ש פסק הרמב"ם ע"ד חומר האיסור דעדות שקר, שהדין הוא ש"מאיימין אף על עדי הממון . . מאיימין עליהם בפני הכל, ומודיעין אותם כח עדות שקר, ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא (רמב"ם הל' עדות פ"ז ה"ב), וכן, עדים זוממין צריכין הכרזה, דכותבין ושולחין בכל עיר ועיר דפלוני ופלוני הוזמו והרגנום כו'.

וכללות הביאור בהשיחה הוא: דכיון דכל ישראל הם עדים על הקב"ה, כדרשת הספרי: "ואהבת את ה' אלקיך - אהבהו על כל הבריות", ובגמרא אמרינן: "ואהבת את ה' אלקיך - שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש ת"ח, ויהא משאו ומתנו (באמונה, ודיבורו) בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו . . פלוני שלמדו תורה כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר", משא"כ ע"י הנהגה הפכית ח"ו, ש"עליו הכתוב אומר באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו", "נמצא שם שמים מתחלל. וכן ע"פ המבואר בדרושי חסידות בהענין ד"אתם עדי", שענינם של ישראל הוא - עדות על הקב"ה. ע"ש בארוכה.

ויש להעיר מתוד"ה ובכולי בעי דלודי, ברכות דף י"ח ע"ב (ועד"ז אמרו בב"מ דף ה, ע"ב "דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא" וראה שם בתוד"ה דחשיד), וז"ל: "ואם תאמר, ומאי שנא [גזלן] דלעדות פסול, כדכתיב אל תשת ידך עם רשע וגו', ולשבועה כשר, וי"ל, דבשבועת שקר יש בה עונש גדול דכתיב בה לא ינקה, וכדאמר בשבועת הדיינין, שכל העולם כולו נזדעזע כשאמר הקב"ה (לא תשבעו ו) לא תשא, ועוד דבעדות שקר ליכא אלא לא תענה, ובשבועת שקר איכא לא תגזול ולא תשבעו לשמי לשקר", עכ"ל.

וא"כ מצינו לכאורה באיסור שבועה לשקר שעונשו הוא לא מיתה בידי שמים ולא ד' מיתות ב"ד כו', והוא חמור יותר מאיסור עדות שקר, ולכאורה לפי המבואר בהתוועדות הנ"ל, אדרבה, הסברא היתה צריכה להיות הפכית, דעדות שקר שהוא כ"כ חמור, שמאיימין על העדים וכו' ומכריזין עליהם בכל עיר ועיר באם הוזמו שנהרגין כו', משום זה הי' צריך להיות עדות הגזלן כשר, דמאיום זה כו' הוא מפחד,

ועכ"פ יותר מזה שידוע הוא לו דבמ"ת נזדעזע כל העולם כולו כששמעו הציווי ד"לא תשבעו לשמי לשקר?"

ואפשר לומר, דאיפכא מסתברא, דדוקא בשעת מ"ת שכידוע היו במעמד הנ"ל כל הנשמות העתידות לבוא, א"כ כשמדובר בגזלן שמלסטם את הבריות בגלוי ולא מפחד מכלום א"כ בטח שלא יפחד גם מאיומים וכדומה והראי' היא דהא בגזילה שהוא יודע שעונשו גדול וכו' אינו מפחד וגוזל, ודוקא נוגע לשבועת שוא שנשמתו שמעה הציווי ד"לא תשבעו בשמי לשקר" ונזדעזע כל העולם כולו בשעת מעשה, א"כ הרגש הנשמה שלו הוא הוא שהביאו לפחד מלישבע לשקר ואע"פ שבעת הציווי על כל האיסורים היו כל הנשמות במעמד ההוא, מ"מ מובן ע"פ דברי התוס' הנ"ל שנזדעזע כל העולם כולו דוקא בשעת הציווי ד"לא תשבעו בשמי לשקר", שבאיסור שבועה לשוא ישנו חומר מיוחד שבגללו גזלן שנשבע שבועתו כשרה), וזה ג"כ יתבאר ע"פ המבואר בלקו"ש חט"ז שיחה ג' לפ' משפטים ע' 260 ואילך, דגנב "השואה כבוד עבד לכבוד קונו", משא"כ גזלן "לא השואה כבוד עבד לכבוד קונו", דהא גזל ברבים, א"כ מובן מזה שכשזה נוגע לכבוד קונו וכמו בנידון דשבועה לשקר שזה נוגע להקב"ה - "לא תשבעו בשמי לשקר", א"כ מובן שזה ענין מאד חמור שגם גזלן ירא מלעבור עליו, משא"כ בעדות שקר שאין כ"כ החומר הזה, דאע"פ שכל המציאות של בני"הם עדים להקב"ה, מ"מ הרי הגזלן ע"י מעשיו גרם חילול השם הכי גדול ואע"פ כ"כ לא נשמר מזה, אבל כשזה נוגע באופן ישיר להקב"ה - שבועת שקר - הוא מפחד מזה ולא נשבע לשקר.